

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. Асена Христова Стоименова, дф
преподавател в Катедра Здравна политика и мениджмънт, Факултет по обществено
здраве, Медицински университет-София

за дисертационния труд на докторант на самостоятелна подготовка

маг.-фарм. ИВО КУМАНОВ КУМАНОВ

на тема: **„РОЛЯ НА МАГИСТЪР-ФАРМАЦЕВТА ПРИ КОНСУЛТИРАНЕ НА
БОЛНИ СЪС СТАВНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ“**

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“
докторска програма: *Социална медицина и организация на здравеопазването и
фармацията*

НАУЧНИ РЪКОВОДИТЕЛИ:

Проф. Искра Мирчева, дм

Проф. Илко Гетов, дф

1.Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният дисертационен труд на маг.-фарм. Иво Куманов, докторант на самостоятелна подготовка в Катедра по социална медицина и организация на здравеопазването, Факултет по обществено здравеопазване, Медицински университет-Варна представлява оценка на ролята на магистър-фармацевта при предоставянето на фармацевтични грижи в контекста на консултиране на болни със ставни заболявания

Във връзка с процедурата ми е предоставен комплект материали на хартиен и електронен носител в съответствие с чл.69 от Правилник за развитието на академичния състав на МУ-Варна и включва изискваните документи.

Наборът от документи отговаря на изискванията, запознах се детайлно с процедурата по разработване, представяне и развитие на обучението по докторантската програма и считам, че те напълно отговарят на изискванията на нормативната уредба. Представените документи доказват законосъобразността и пълнотата на проведеното обучение и процедура.

2. Кратки автобиографични данни за докторанта

Маг.-фарм. Иво Куманов е асистент в катедра Организация и икономика на фармацията, във Факултет Фармация на Медицински университет-Варна от 2014 г.От 1997 г. е управител и собственик на аптека, което е допринесло за натрупването на практическия опит на докторанта в областта на фармацевтичните грижи, включително и в разглежданата тематика. Докторантът притежава и опит в маркетинга и дистрибуцията на лекарствени продукти, натрупан в няколко чуждестранни фармацевтични компании.Има държавно призната специалност по организация и икономика на дистрибуторската и аптечната практика.Владее няколко чужди езика – английски, френски и руски езици.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Фармацевтичните грижи са необходим елемент от грижите за здравето, представляват непосредствена полза за пациентите и са сравнително нова концепция за българската система на здравеопазване, което прави научните разработки в тази област ценен инструментариум за практическото им въвеждане.

Дисертационният труд е посветен на изучаването на възможностите за по-рационална, ефективна и интердисциплинарна грижа при терапията на социално-значими заболявания, каквито са ставно-мускулните, чрез разработването на алгоритъм за индивидуализирана фармацевтична грижа, която да подобри качеството на живот на пациентите.

Темата е актуална и значима за съвременното развитие на знанията, сложността на заболяванията, значимостта на употребата на лекарствени и други продукти за здравето, оценката на влиянието на различни фактор и ролята на магистър-фармацевтите в управлението на социално-значими заболявания. През последните години се натрупват убедителни научни доказателства за практическата ползност на фармацевтичните грижи при редица социално-значими заболявания. У нас има само единични проучвания върху значението на фармацевтичните грижи за пациенти със ставни заболявания, осигурявани от магистър-фармацевти, в амбулаторната клинична практика, като липсват такива за пациенти с остеоартрит.

Проучванията в дисертационния труд са съвременни и актуални, и определено считам, че те са интересни и полезни за сферата на фармацията, социалната медицина, общественото здраве и икономиката на здравеопазването, както и че могат да бъдат основа за съвместни проекти, подкрепени от Български Фармацевтичен Съюз на национално ниво. Направените изводи, заключения и препоръки ще представляват интерес за общественото здраве, държавните институции и неправителствения сектор. Съдържанието, обемът, проведените собствени проучвания и направените изводи са изчерпателни, имат необходимия баланс от гледна точка на отделните елементи, както и за бъдещото приложение на формулираните приноси и препоръки.

4. Познаване на проблема

Докторантът показва с настоящата разработка много добро ниво на познаване и владение на изучаваната материя. Придобитото образование, професионален опит, академична кариера и умения в сферата на фармацията и общественото здраве, позволяват на докторанта да подходи интердисциплинарно, научно задълбочено и същевременно практически насочено към осигуряването на фармацевтични грижи за пациенти със ставни заболявания.

5. Методика на изследването

Считам, че използваният методичен апарат е достатъчно изчерпателен, позволява достигането на поставените цели и реализиране на задачите на изследванията. За постигането на завършеност на дисертационния труд са изпълнени целите и задачите. Видно е, че докторантът е усвоил основни научни методи и техники за провеждане на проучвания. Основното проучване е проведено сред група пациенти на възраст над 50 години с оплаквания затруднение в движението и/или болка в ставите и с диагноза за ставно заболяване (остеоартрит). Обоснован е избора на хроничните дегенеративни и възпалителни ставни заболявания. Проучването е проведено сред пациенти, посетили 3 аптеки в град Варна, в периода 01.06.2016 г. до 31.05.2019 г. Дизайнът на проучването е контролирано, полево експериментално проучване. Формирани са две групи: експериментална, получаваща фармацевтична грижа и контролна, обслужвана по стандартен начин.

Докторантът е разработил специализиран въпросник за структурирано интервю, представляващ адаптирана за нашите условия модификация на няколко въпросника: Demographic and Health History Questionnaire, Health History Follow-up Questionnaire и The WOMAC (Western Ontario and McMaster Universities) Index of Osteoarthritis. Интервюто е представено като приложение към дисертационния труд и включва 10 групи въпроси, разкриващи различни индивидуални характеристики на болните: социално-демографски показатели; образование; клинична и рентгенологична диагноза; предшестваща травма; проведено хирургическо лечение; здравословно състояние; самооценка на двигателната активност; вредни навици и нездравословен начин на живот; лечение и профилактика в момента, както и проследяване и консултации от магистър-фармацевт.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният дисертационният труд съдържа 178 страници, структуриран е съгласно изискванията, а именно – въведение, литературен обзор, цел и задачи, хипотези на изследването, методична част, резултати и дискусия, заключителна дискусия, изводи, приноси и използвана литература. Отделните части са пропорционални по обем. Използваната литература е общо 206 източника, преобладават чуждестранните и тези от последните пет години, което доказва актуалност на разглежданите подходи, проучвания и гледни точки, както и на използваната методология.

Онагледяването на изследванията е окъществено със 67 таблици, 38 фигури, схеми с алгоритми, данни от статистическата обработка и формули.

Целта на дисертационния труд е да изследва ролята на магистър-фармацевта за подобряване на физическото състояние на хронично болните със ставни заболявания (остеоартрит) чрез приложение на индивидуализирана фармацевтична грижа.

Формулирани са 5 изследователски хипотези, които са успешно доказани с резултатите от собствените проучвания и подкрепени със солидна статистика.

Поставям висока оценка на методичната част на дисертационния труд. Тя е изготвена професионално и описана на високо научно ниво, като включва дизайн и участници в проучването, описание на проведеното структурирано интервю, индикаторите на проучването, използваните статистически методи и др. Създаден е алгоритъм на фармацевтична грижа при пациенти със ставно заболяване с детайлно описание на отделните етапи, на база резултатите от проучване на пациенти с остеоартрит.

В частта със собствените проучвания са описани в конкретика резултатите, вкл. с възможност за съпоставка и проследяване: демографски фактори; индикатори на проучването; допълнително изследвани фактори; приложение на фармацевтична грижа при използването на медицински изделия и лекарствени продукти.

В заключителната дискусия са обсъдени връзката между демографските фактори и наличието на ставно заболяване – остеоартрит, промяната в индикаторите на проучването (степен на физическа активност, затруднения и болка при физическа активност) в резултат от предоставяне на фармацевтична грижа при пациенти със ставно заболяване – остеоартрит, допълнително изследваните фактори (наранявания на ставите, хирургически интервенции, активен спорт в миналото, тежък физически труд, индекс на телесна маса, диагноза, ходене с накуцване) и наличието на ставно заболяване – остеоартрит и влиянието на приложената фармацевтична грижа при използването на медицински изделия и лекарствени продукти (НПВС) в групите от пациенти от експерименталната група и контроли.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Формулирани са 8 извода, които следват логично целта и изпълнените задачи, приносите са коректно формулирани като научно-теоретични и приложно-практически.

Научно-теоретичните приноси са както следва:

- за първи път у нас е детайлно проучен и анализиран въпросът за прилагането на концепцията за фармацевтична грижа при пациенти със ставни заболявания (остеоартрит).
- открити са особеностите на фармацевтичните грижи при болни с хронични дегенеративни и възпалителни ставни заболявания.
- за първи път у нас е разработен алгоритъм за предоставяне на индивидуализирана фармацевтична грижа на пациенти със ставни заболявания (остеоартрит).
- предложени са специфичните етапи за прилагане на фармацевтична грижа на пациенти със ставни заболявания (остеоартрит).

Признавам и следните практико-приложни приноси:

- За първи път у нас са оценени и дефинирани факторите за възникване на ставно заболяване, имащи значение за предоставяне на оптимална индивидуализирана фармацевтична грижа с цел подобряване на физическото състояние на пациентите.
- Създаденият алгоритъм е приложим при всички пациенти със ставни заболявания (остеоартрит) и може да бъде използван за скрининг като недиагностицираните болни със ставни оплаквания следва да бъдат насочени към ортопед или ревматолог за оценка на състоянието и поставяне на своевременно диагноза.
- Разработеният, приложен и оценен алгоритъм за предоставяне на фармацевтична грижа на пациенти със ставно заболяване (остеоартрит) може да бъде успешно въведен в аптечната практика.
- В резултат на началното приложение в практиката на предложения алгоритъм е установена ролята и приноса на фармацевта в общия терапевтичен подход и в интердисциплинарния екип при лечение на пациенти със ставно заболяване (остеоартрит).

Приемам формулираните изводи и представения автореферат.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Във връзка с дисертацията са представени 3 публикации на английски език (едната с два положителни цитата), докторантът е първи автор в две статии, има 6 участия в научни форуми.

9. Лично участие на докторанта

Личното участие на докторанта в проведените изследвания, формулиране на цел, задачи, получени резултати, изведени препоръки и приноси, е налице. Приемам като лична заслуга и постижение цялостната научна продукция на докторанта.

Считам, че дисертационният труд е оригинална разработка, надхвърля минималните национални изисквания и отговаря на качествените и количествени изисквания на МУ-Варна.

10. Критични забележки и препоръки

Нямам.

В заключение, като оценявам високо актуалността на проучения проблем, задълбочените изследвания и представените резултати, давам своята **положителна оценка** на дисертационния труд и **предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да присъди ОНС „доктор“** на маг.-фарм. ИВО КУМАНОВ КУМАНОВ по докторската програма Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията за разработка на тема: „РОЛЯ НА МАГИСТЪР-ФАРМАЦЕВТА ПРИ КОНСУЛТИРАНЕ НА БОЛНИ СЪС СТАВНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ“.

София,
12.06.2020 г.

Подпис:

Проф. Асена Стоименова, дф

